

Наталія Солонська,

к.і.п., зав. науково-видавничим відділом НБУВ

Періодичні видання Національної бібліотеки України (1919-1998)

Аналізуються особливості періодичних видань НБУВ, які видавалися установою протягом 1919-1947 рр.: «Книжний вісник» (1919), «Бібліотечний журнал» (1925-1926), «Бібліотечний збірник» (1926-1927), «Журнал бібліотекознавства та бібліографії» (1927-1930), «Журнал Бібліотеки Академії наук» (1946-1947) та «Бібліотечний вісник», заснований 1993 р.

Значні напрацювання, ідеї, плани, концепції українських учених 20-30-х років, що відбилися в професійній пресі ВБУ зокрема, не втратили своєї цінності й актуальності для сучасної науки. Їх досвід потребує прискіпливого вивчення і наслідування, тим більше, що сьогоднішні фахівці нерідко висловлюють думки, доходять висновків, які їх попередники зробили ще 70 років тому.

Основні порушені в часописах Бібліотеки питання (за кількістю матеріалів): комплектування, побудова каталогів, бібліографічний спектр, підготовка бібліотечних працівників, теорія та методологія, створення, формування та нагромадження фонду, книгознавчий напрям.

Оскільки видання ВБУ є раритетними, бо видавалися малим тиражем, безперечно, важливою акцією було б вибіркове перевидання журналів 20-30-х років.

Книгознавчий аналіз журналів ВБУ здійснено за розробленою автором статті методикою, що дає можливість скласти об'єктивне уявлення про періодичне видання як про одиницю видавничої продукції, його концепцію, зміст, спрямованість, завдання, здійснити ранжування поданих статей.

Книжний вісник

№1, 1919 р. Формат 70/84 1/16. Обкладинку відреставровано. Титулу немає. Обсяг - 64 с. С. 62, 63, 64 - рекламні. Змісту немає. Поділ на рубрики відсутній. Тираж не вказано. Головний редактор - Г.Житецький.

На першій сторінці - колаж (книжкова полиця) та епіграф Т.Шевченка.

Номер відкривається відозвою «Від Тимчасового комітету Національної бібліотеки Української Держави в м.Києві» та «Інструкцією Тимчасовому комітетові для заснування Національної бібліотеки Української Держави в м.Києві».

У наступному матеріалі характеризується діяльність Комітету. Подана розгорнута інформація про

«Придбані за гроші і подаровані бібліотеки і книжки» (бібліотеки: професорів М.П.Яснопольського та Ю.Вагнера, академіка Д.І.Багалія, В.П.Науменка, П.Г.Житецького, Н.М.Молчановського, Е.К.Трегубова, Головачова та інших осіб, куплені польські книжки), відбиває перші етапи комплектування бібліотечного фонду.

З науковими статтями виступили М.Ішунін («Київська «Просвіта» і її бібліотечна справа»), Як.Колу-

бовський «По першорядних книгозбірнях», В.Науменко «Старогородська бібліотека в м.Києві»).

№2, 1919 р. Формат 70/84 1/16. Обсяг - 100 с. Змісту нема. Заставка та сама, що й у №1. Поділу на рубрики нема. Ціна номера 10 крб. Передплата на журнал не приймається.

Публікується «Статут Національної бібліотеки Української Народної Республіки в м.Києві при Українській Академії наук». Продовжується друкування хроніки діяльності Тимчасового комітету, огляду Я.Колубовського «По першорядних книгозбірнях», характеризуються придбані та подаровані бібліотеки й книжки: збірки акад. В.І.Іконникова, професорів С.Т.Голубева та Ю.А.Кулаковського, список єврейських рукописів з Міського музею.

Наукова аналітична стаття Д.Багалія (як зазначено: начерк) «Харківська громадська бібліотека як тип наукової і загальнопросвітньої обласної бібліотеки» і сьогодні є взірцем написання такого роду матеріалів. Високофаховою є стаття Г.Житецького «Грамматика Мелетія Смотрицького».

Питання значення єврейського відділу в складі Національної бібліотеки порушує Я.Ізраельсон.

Трьохмісячний часопис «Книжний вісник» мав виходити в 1919 р. зшитками в 4-7 арк. за такими напрямками: «1) заяви, відозви, оголошення та ін. від Тимчасового комітету чи Ради Національної бібліотеки; 2) відомості про діяльність Тимчасового комітету, бібліотечного уряду, відділів та інших установ Бібліотеки; 3) відомості про придбані та подаровані Національній бібліотеці книжки, рукописи тощо, описи її книжок, рідких примірників і значних, цікавих набутоків книжкового та бібліотечного майна; 4) закони, накази, розпорядження та ін. уряду й різних установ по книжковій, бібліотечній, бібліографічній справах та сполучених до них питаннях просвітніх, книжних взагалі чи часописних, друкарських, бібліотечно-технічних тощо; 5) розвідки та відомості про книжки, бібліотеки і бібліографічні видання в Україні та

поза її межами; 6) статті та замітки з теоретичних та технічних питань бібліотекознавства та бібліографії; 7) розвідки, статті і замітки по книгах, бібліотеках та бібліографічних питаннях, проблемах культурно-просвітнього значення; 8) розвідки і відомості про стародавні книжки, про рукописні та друковані матеріали з бібліографії, історії бібліотек, книжкової мови та книжкової техніки; огляди спеціальних книжок і часописів по бібліотекознавству і бібліографії на всіх мовах; 9) справоздання та описи старих та нових бібліотек, коштовних книгозбірень, книжних палат, складів, археографічної, художніх та інших видань; 10) вісті, повідомлення, заяви та всякі інформації про книжкові й просвітні справи, хроніка бібліотечного руху та книжкового руху».

«Бібліотечний журнал» (1925-1927)

Виходив з січня 1925 р. Ч.І. Машинопис (дуже погана стрічка). Кількість - п'ять прим. Обсяг - 47 арк. Роботу над друком завершено 9 лютого 1925. Журнал видавав добровільний гурток і випускався на пожертви співробітників Бібліотеки.

Спеціальних фахових рубрик часопис не мав. Виділено рубрики «Наше життя», «Періодика», «Хроніка». Здійнюється спроба охопити широке коло проблем: предметний каталог, комплектування відділу україніка, періодика, виставки. Статті опубліковані під криптонімами - псевдонім чи анонім мав бути відомим одному з членів редакції. На жаль, письмових свідчень щодо їх розшифрувань в Архіві НБУВ не залишилось.

Редколегія (Г.Б.Базилевич, Н.В.Піскорський, Ф.П.Максименко, М.І.Ясинський) ставила за мету утворити в колі бібліотекарів насамперед «атмосферу постійного живого інтересу до питань бібліотекознавства».

На першому етапі до стилю, мови матеріалів суворі вимоги не висувалися. У них простежується наївність викладення думок, рожевий романтизм перших пореволюційних років, еkleктика.

Інформаційні повідомлення на-

писано досить стримано. Єдина в номері спеціальна наукова стаття В.Козловського «Уваги про предметний каталог» (продовження в наступному числі).

Журнал знайомить з науковими статтями О.Полуляха «Кабінет з бібліотекознавства», Д.Балики «До питання про облік праці консультативно-виставочного відділу ВБУ» та М.Сагарди «Основні лінії розмежування відділів ВБУ. Відділ періодика»; з прикладними статтями «Інтенсифікація наукової читальні» (Г.Б.) та «Бібліографічна робота відділу україніка як завдання» (М.Я.); замітками «Активізація читальні» (Н.К.) й «Інтенсифікація руху періодичних видань» (П.Т.), з науковими повідомленнями «Бібліографічний гурток і його чергове завдання» (Д.).

М.Сагарда порушує важливу, широко обговорювану в 20-30-ті роки у фаховій пресі проблему: про визначення обсягу поняття «періодика». Цьому питанню він пізніше присвятив ряд ґрунтовних статей.

Особливо важливим для бібліотек було визначення ознак періодичного видання. Ця неконкретність гальмувала, зокрема, формування газетного фонду.

Головною визначальною ознакою журналів дослідник вважав «невпинну організацію їх виходу в світ» (форма і зміст матеріалу не змінює суті справи).

Застосовуючи це визначення до видань ВБУ, ми можемо зробити висновок, що вони були змішаними: науково-теоретичними та прикладними з огляду на специфіку бібліотечної галузі як наукової дисципліни і прикладної категорії діяльності.

Наукова стаття «Дещо про рукописний відділ ВБУ» (с.17) (криптонім «Ж-ський»), судячи з тематики, стилю, високого наукового рівня, манери викладення належить перу Гната Житецького.

Науковий огляд «Філія ВБУ на Подолі» (колишня бібліотека Духовної академії) підготовлений редакцією на підставі матеріалів, наданих А.С.Криловським.

Картину життя ВБУ в 1919-1921 рр. відбито в замітці О.Б. «Без сталого приміщення». Дописувачка зга-

дує, як бібліотеку просто «випихували», викидали з приміщень, не давши навіть можливості скласти картки й книжки. А потім... холодна кімната, в якій не можна було працювати, бо руки пухли від холоду».

Спецрубрик нема, але виділено рубрику «Реферати й замітки».

Ч.4/5, 1925. Машинопис. Кількість прим. - 5. Формат А4. Спеціальних рубрик нема. Обсяг - 56 с. Науково-прикладний журнал.

Проблемі предметного каталогу присвячено вступ від редакції, наукові статті В.Козловського «Термінологічні уваги до предметового каталогу», глава з книги Г.Шнайдера «Handbuch der Bibliographie» та «Предметовий каталог університетської бібліотеки у Відні», глава із статті Г.Богата «Der bibliothekarische Schagzentral»; О.Полулях переклав «Правила для складання предметового каталогу університетської бібліотеки у Градці».

Структура журналу, підбірка матеріалів на одну тему порушується статтю Д.Балики та В.Козловського «Бібліографія».

Частина 6/7, 1925. Машинопис. Кількість - п'ять прим. Обсяг - 65 с.

С.Р-ський подає «Декілька статистичних спостережень про рух стародруків церковної печаті українських видань на Чернігівщині». Пропонуються дві наукові статті: М.Ясинського «До питання про сконцентровання й поширення українознавчої бази в роботі ВБУ» та В.Козловського «Транскрипція українських власних імен латиницею».

Дослідник підкреслює, що автори й видавництва, незважаючи на правила бібліографії, нехтуючи вимогами філології, транскрибують власні імена так, що одне й те ж саме ім'я з'являється в різній формі, залежно від мови твору, виникають численні помилки.

«Установлюючи спосіб транскрипції українських слів латинськими буквами, - писав ще 1925 р. Козловський, - ми мусимо виходити із законів самої українізації, а не якоїсь іншої мови, приспособити латинську азбуку до наших потреб і до нашої фонетики».

Через 73 роки к.ф.-м. н., науковий співробітник Інституту теоре-

тичної фізики НАН України, член Термінологічної комісії з природничих наук Київського національного університету імені Тараса Шевченка М.Вакуленко в своїй статті «Українська кирилиця як стандартизоване доповнення до українського правопису» («Бібліотечний вісник», 1998, №2, с.10 - 13) порушує ті ж самі питання, що й Козловський, але пропонує вирішити їх уже в іншому інформаційному полі, яке могло бути створене тільки в умовах незалежної держави. Науковець дає відповідь на питання, як записувати українські тексти в міжнародному спілкуванні - наприклад, у бібліотечних каталогах, цитат-індексах та інших інформаційних банках; пропонує використання власної латиниці (тобто рівнозначного латинізованого алфавіту цієї ж мови за принципом транслітерування). На жаль, М.Вакуленко не зіставив свої ідеї з ідеями попередника, що було б дуже цікаво, оскільки Козловський підкреслював, що й його думка не нова.

Так само, як і наприкінці 1930-х років, нині актуальна й тема співпраці та зв'язку між бібліотеками і архівами: М.Ясинський - наукова стаття «Бібліотека й архіви на Україні в їх краєзнавчій роботі по збиранню краєзнавчих друкованих матеріалів».

Зрозуміло, про його ідеї не знала відомий фахівець із США Патріція Кеннеді Грімстед, яка в матеріалі «Бібліотека - архів: шлях до інтегрування (автоматизований доступ до архівної інформації для Росії, України та інших незалежних держав колишнього Союзу)» («Бібліотечний вісник», 1994, №5/6, с.26 - 29) висловлює аналогічну думку і підкреслює, що «взаємозв'язки між бібліотеками та архівами, з часом, безперечно, ставатимуть усе тіснішими. У багатьох країнах Заходу інтеграція інформаційних систем спрямована на включення відомостей про фонди як в архівах, так і в бібліотеках». Необхідність цього зв'язку зумовлена тим, що «більшість учених, які займаються дослідженнями в архівах, одержують відомості про них з бібліотек, де нагромаджується та систематизується опубл-

ікована інформація про архівні довідки, пошукові видання щодо збережуваних матеріалів».

З'являються рубрика «Інформації, хроніка. Рецензії, бібліографія», новий жанр - рецензія, а саме М.Ясинського на працю Д.Балики «Бібліотека в минулому» (культурно-історичний нарис). - К., 1925. - ДВУ. - 116 с.

Частина 8/10 (серпень-жовтень), 1925 р. Машинопис. Кількість прим. - п'ять. Номер розбито на дві частини. С.Р-ський продовжує розпочатий у попередніх номерах історичний «Начерк з історії книги на Україні. Московські стародруки на Чернігівщині».

Книгознавчій галузі присвячено і наукову статтю М.Ясинського «Українська книга як поняття», де він першим в українському книгознавстві пробує дати визначення цій субстанції, підкреслюючи, що це поняття в чистому вигляді до того не аналізувалося.

В.Козловський уперше на сторінках часопису порушує проблему «Географічних індексів України в десятковій системі». Він звертає особливу увагу на аспекти методології у виробленні таблиць індексів, зокрема українських земель.

У рубриці «Інформація, хроніка, рецензії, бібліографія» відбито події, що відбулися в Раді Бібліотеки «За термін від липня по грудень 1925 р.». Надруковано рецензію М.Ясинського на працю М.М.Куфаєва - «Книга як поняття й предмет науки та бібліографія, як документальна наука про книгу (розділ з філософії книгознавства)». - К., УНІК, 1925. - Відбитка з «Бібліологічних вістей», №1/2, 1925, 24 с.

Становить інтерес і наступна рецензія М.Ясинського на працю О.М.Маслової, науковий доробок якої дуже мало вивчений. Це - Рукописна книга. - К.: Держвидав, 1925. Наук.-попул. б-ка книгознавства УНІК/За ред. Ю.О.Меженка. Вип.1. - 114 с.

Д.Балика рецензує «Бібліографічний покажчик, складений за матеріалами ВБУ». У цій публікації, як і в інших з цієї теми, він порушує питання керівництва читачем, що було потребою часу, ідеології ра-

дянського суспільства, спричинено невисокою загальною культурою населення.

№11/12, 1925 р. Листопад-грудень. Цей спарений номер повністю присвячений завжди актуальній проблемі каталогів: науково-теоретичні статті Р.Фокке «Підвалини до теорії систематичного каталогу» (переклад з нім. Л.Грузиненко), А.Мейєра «Систематичний і предметний каталог»; О.Піскорська прорецензувала статтю «Систематичний чи предметний каталог»; Г.Шлаймера (бібліотекар університету в Градці); прикладні статті Франца Шмідта «Уваги про абетковий реальний каталог» та К.Бойзена «Систематичний чи предметний каталог»; спеціальна теоретична стаття Ф.Коха «Предметний каталог національної бібліотеки в Відні» (переклад О.Полуляха).

Фонд для випуску часопису збирався буквально по копійках. Пожертвували гроші: Балака, Житецький, Козловський, Міяківський, Сагарда, Ясинський, далі - Полулях, Піскорська, рядові бібліотечні працівники. На зібрані кошти придбувалися копірка, картон, папір на обкладинку, сплачувалося друкування і брошування.

У 1925 р. побачили світ шість випусків «Бібліотечного журналу» (407 с.), тобто 720 тис. знаків або 18 друк. арк. Було опубліковано статей, оглядів, заміток - 101. Авторів - 29 осіб (двоє виступили по 20 разів кожний, двоє - шість, семеро - тричі, двоє - двічі, 16 - по одному разу).

До недоліків структури журналу можна було б віднести відсутність хронікальної частини, яка хибувала на випадковість. Але організація цієї рубрики потребує фахових журналістських сил, стихійно вона не формується в жодному виданні.

№1, 1926 р. Машинопис. Інформується про «Роботу президії Науково-дослідного інституту бібліотекознавства» (М.Сагарда); «Міжнародний бібліотечний з'їзд», про участь українців на міжнародному бібліотечному з'їзді 1926 р. в Празі», (Л.Б-ський - Левко Биковський), де виступали з рефератами Д.Антонович «З мистецтва української книги»; Є.Вировий «Про українську

книжну продукцію»; Д.Дорошенко «Українська бібліографія в ХІХ ст.»; О.Колесса «О палеографії прикарпатських рукописів», О.Лотоцький «Правне становище української книги в Росії»; С.Сірополко «Бібліотечна справа на Україні», що свідчить про інтенсивність і повнокровність українського книгознавчого життя в діаспорі.

Одному з фундаторів книгозбірні, її старшому бібліотекареві та завбібліотекою присвячено нарис Н.Піскорської «Пам'яті Є.О.Кивлицького».

№2/3, 1926 р. Формат А4. Відкривається науковою статтею Олени Піскорської «До історії та сучасного стану систематичного каталогу ВБУ»; вперше з галузі збереження фондів спеціальна прикладна стаття (під криптонімом В.Г.) - «Комахи-книгоїди в книгозберігальних ВБУ».

Перспективний план роботи у відділі «Періодики Всенародної бібліотеки України» аналізує М.Сагарда в замітці «Наші завдання щодо періодичної преси України», Н.Піскорська звітує про стан справ з підготовкою абеткового каталогу ВБУ в огляді «Абетковий каталог». Подано конспект доповіді Ю.П.Дияковського в НДІБ «Зводний каталог українських бібліотек як негайна справа». До цього жанру належить і матеріал В.Козловського «Центральний каталог бібліотек в краях німецької мови при Публічній бібліотеці Ротшильда у Франкфурті над Майном».

Унікальна інформація про першого бібліотекаря Київського політехнічного інституту М.Ф.Біляшівського (некролог, підписаний М.С.Софроніковим).

Доброчинні внески для випуску номера зробили: Терлецький, Н.В. та О.В.Піскорські, Максименко, Козловський, Маяковський, Зданевич, Житецький, Ясинський, рядові співробітники ВБУ.

№4/5, 1926 р. Обсяг - 42 с. Розширюється тематика, з'являються нові автори.

Надруковано доповідь Л.Биковського для Міжнародного з'їзду бібліотекарів і друзів книги в Празі, що проходив улітку 1926 р. під на-

звою «Міжнародний обмін дублетами», прикладну статтю В.Ф.Іваницького «Кілька уваг до організації підготування бібліотечних робітників на Україні» (доповідь на прилюдному засіданні НДІБ, 17.05.26), тема розвивається в науковому огляді В.О.Кордта «Фахове підготування бібліотекарів в Німеччині» та В.О.Козловським у спеціальній прикладній статті «Бібліотечні курси в Києві» (доповідь), у роздумах С.М.Мотовилової «В справі програми бібліотечних курсів» (спеціальна прикладна стаття).

Доповідь «Архівна справа та відділи рукописів по наукових бібліотеках» Іг.П.Житецького є спробою перегляду рукописного матеріалу та його розподілу між музеями, архівами й бібліотеками.

Ф.Максименко рецензує працю В.О.Ігнатієнка «Українська преса (1816-1922) (історико-біографічний етюд)». - ДВУ. - К., 1926, УНІК / За ред. Ю.Меженка. Вип.6. Він не тільки аналізує відому роботу українського пресознавця, а й об'єктивно критикує, вказуючи на пропуски, неточності, доповнює її, що свідчить про високий фаховий рівень та ерудицію рецензента. Сама ж рецензія і до сьогодні є взірцем написання матеріалу такого наукового жанру.

№ 6/8, 1926 р. (червень-серпень). Видруковано в листопаді. Обсяг - 46 с. Відкривається науковою розвідкою Л.Биковського «Мандрівка по чеських бібліотеках», продовжується оглядом М.Ясинського «Питання з теорії бібліографії на 1-й конференції наукових бібліотек УСРР», прикладною статтею Д.Балики «Про аналітичну карточку».

В.Козловський пробує дати відповідь на питання, яким терміном доцільніше користуватися («Термінологічні уваги») - предметний чи речевий каталог. Вважає, що треба послуговуватися першим, оскільки каталог має справу з предметами, а не з речами.

Дослідник обгрунтовує вживання (невживання) таких термінів, як: каталографія, карткографія, правила для складання абеткового каталогу.

На думку В.Козловського, слово

«картографія» і утворене за ним співробітниками ВБУ слово «картограф» містить у собі помилку з погляду термінологічної та філологічної техніки». Автор статті вважав, що не приживуться (і не помилився) і терміни «схедографія», «схедограф». Крім того, він доходить висновку, що «слід прийняти такий термін: Десяткова бібліографічна класифікація Міжнародного бібліографічного інституту в Брюсселі».

До «Бібліографії українознавства» звертається Ф.Максименко. І оскільки з цього питання маємо обмаль теоретичних статей, тим більше такого високого рівня, як ця, то її варто було б передрукувати на сторінках «Бібліотечного вісника». Д.Балика подає розгорнуту детальну інформацію про «Консультаційно-виставочний з'їзд від ВБУ за 1925/26 рік», що є по суті відбиттям ретельного вивчення роботи з читачем, бібліотечного процесу, бібліотечної технології тих років (бібліографічною діяльністю активно займаються Л.Бондаренко, О.Карпинська, Ф.Максименко, Б.Зданевич).

Журнал випускався завдяки дивовижному ентузіазму подвижників бібліотечної справи. У ньому друкувалися відомі вчені, провідні фахівці галузі: Д.Балика, Л.Биковський, Іг.Житецький, В.Козловський, Ф.Максименко, М.Сагарда, М.Ясинський, О.Карпінська, О.Полулях, котрі, власне, визначали її політику, тактику.

Як свідчить аналіз надрукованого в журналі, головними проблемами тих років були: питання каталогізації, термінології, зв'язку між бібліотеками й архівами, збереження фондів, справи НДІБ, бібліографія, пресознавство.

У 1926 р. вийшло чотири випуски «Бібліотечного журналу» (всього - 18 чисел).

У журналі друкувалися різнопланові наукові та прикладні статті. Редколегії дивним чином вдалося уникнути ідеологічних, дешевих політичних кампаній, витримати інтелігентний рівень, толерантність.

«Бібліотечний журнал» ставив собі завданням збирати, консолідувати й готувати в межах саме ВБУ тих, хто хотів би працювати в галузі

бібліотекознавства, з тим, щоб видання стало «підготовчим класом до високої школи бібліотекознавства».

«Бібліотечний збірник» (1926 - 1927)

Частина 1. Присвячена Першій конференції наукових бібліотек УСРР. Формат не вказано. За нашими підрахунками - 60/84 1/16. На звороті титульної сторінки: Київ. Окрліт 3232. Зам. №799-700 пр. Обсяг - 176 с. Зміст подано в кінці. Номер відкривається інформаційним повідомленням голови оргкомісії конференції, директора ВБУ С.Постернака.

В.В.Дубровський (Укрнаука) спинився на організації мережі наукових бібліотек УСРР та найближчих завданнях в їхній роботі, охарактеризував бібліотеки з погляду обсягу фондів, поділив наукові бібліотеки на універсальні і ті, що мають спеціальне призначення.

С.П.Постернак («Проблем наукових бібліотек УСРР») підкреслює, що організація науки неможлива без організації справи наукових бібліотек і висуває свою концепцію наукової бібліотеки.

Подано огляд дебатів, що мали місце на конференції, резолюції на доповіді Дубровського та Постернака, Г.Іваницького.

В.Ф.Іваницький висловлює свою точку зору на науково-дослідну працю в галузі книгознавства та бібліотекознавства в зв'язку з підготуванням бібліотекарів та встановленням аспірантури при наукових бібліотеках.

Своє бачення «Бібліографічної роботи в наукових бібліотеках» дає М.І.Сагарда, зазначаючи, що «бібліографічну роботу повинні вести не одірвані від книг, відокремлені бібліографічні інститути, а ті інституції, що одночасно є сховищами й провідниками книги-бібліотеки».

«Завдання наукової бібліографії на Україні» окреслює С.Л.Рубінштейн і звертається до аспекту «Постачання літератури науковим бібліотекам». Директор Української книжкової палати М.А.Годкевич аналізує питання співпраці між «Книжковою палатою й науковими

бібліотеками»; М.І.Ясинський обґрунтовує «Створення в наукових бібліотеках України краєзнавчих осередків і організацію бібліографії продукційних сил». Ці настанови стали основоположними й допомогли запровадити в практику бібліотечного життя - краєзнавство як окрему галузь діяльності; В.Д.Отамановський (Вінницька філія ВБУ) стверджує, що «бібліографія краю («Топобібліографія») є одним з основних завдань наукової бібліотеки» і пропонує шляхи організації топобібліографічної справи в Україні; Д.А.Балика, висловлюючи пропозиції щодо «Активізації роботи в наукових бібліотеках», подає і її власну концепцію; Я.С.Розанов (Укрполітосвіта) вказує на необхідність і характер зв'язку між науковими та політосвітними бібліотеками»; Б.О.Борович (Харківська державна бібліотека ім.В.Короленка) розглянув проблему «Класифікації книг в наукових бібліотеках и предметный каталог», а В.О.Козловський охарактеризував «Реальні каталоги в наукових бібліотеках».

Тон діловий, професійний, науковий, не політизований за рідким винятком (Годкевич).

Частина 2. Підзаголовок: «На науково-бібліотечному фронті УСРР». Друкарня Української Академії наук. На звороті титулу - дозвіл на випуск у світ неодмінного секретаря АН акад. А.Кримського. Київський окрліт, №232; Зам. №1193. Тираж - 1200 прим. Формат не вказано. За нашими вимірами - 70/84 1/8. Обсяг - 128 с. Зміст у кінці випуску. Редакційна колегія: В.Козловський, С.Постернак, М.Сагарда.

Номер відкривається фото бібліотеки на бул.Т.Шевченка і по вул. Короленка (тепер Володимирська, 62, філія №2).

Редколегія у вступному слові фальсифікує дату та історію створення Бібліотеки, що свідчить про ідеологічний тиск і на Академію, і на її Бібліотеку.

С.П.Постернак подає свою концепцію функцій ВБУ, процесу її організації, перспектив розвитку, потреб. Тоді закладалися й підвалини для створення мережі наукових бібліотек УСРР, базою якої мала

статі ВБУ, що є «не тільки бібліотека УАН, а разом і Національна бібліотека України».

Автор визначає чотири функції ВБУ: суто національно-наукова; інтернаціонально-наукова; Українського бібліографічного інституту; науково-дослідного інституту бібліотекознавства (порівняємо із сучасною структурою НБУВ). Він був певний, що ВБУ дедалі зростатиме, ширитиметься, і що в Україні «не буде ні одного свідомого громадянина, що не додав би й своєї частки до цієї великої культурної й наукової справи» (с.11-12).

М.Сагарда мав своє бачення «Науково-дослідних завдань Всенародної бібліотеки України» (наукова стаття), окреслюючи обсяг бібліографічних завдань ВБУ та її місце в організації бібліографії в республіці.

На думку М.Ясинського, одна з основних частин роботи ВБУ - організація українського книжкового фонду, що він і розкриває в однойменній статті.

«Відділ рукописів ВБУ» (рукописні книги й бібліотеки, наукова праця у відділі) - дослідження історії питання Г.П.Житецького, «Всенародна бібліотека України та стародруки» - науковий огляд С.І.Маслова, в якому він підкреслює, що праця у відділі стародруків потребує «відповідної наукової кваліфікації, солідної підготовки загальноісторичного й суто книгознавчого характеру». Ці слова стали ніби заповітом для майбутніх поколінь науковців, керівництва Бібліотекою. І нині у відділі стародруків і рідкісних видань НБУВ працюють одні з найдосвідченіших та ерудованіших фахівців країни в цій галузі.

Д.А.Балика звертається до проблеми обслуговування читачів у спеціальній науковій статті «Книгокористування».

Питання «Підготовки наукових бібліотекарів і взагалі наукових робітників у галузі бібліотекознавства та бібліографії» розглядає В.Ф.Іваницький, а В.О.Козловський - «Підготування та передпідготування середнього персоналу наукових бібліотек УСРР» (обидві статті - прикладні). Безперечний інтерес ста-

новить і додаток з програмою підготовчих курсів.

Резюме головних статей - німецькою мовою. Видання відрізняється високим рівнем наукових матеріалів і наукового спрямуванням.

Автори: Д.Балика, Г.Житецький, В.Іваницький, В.Козловський, С.Маслов, С.Постернак, О.Полулях, М.Сагарда, М.Ясинський.

Частина 3. Видавництво і формат не вказано (за нашими вимірюваннями): 60/84 1/8. На звороті обкладинки видавничі дані ті, що і в попередньому номері. Друкарня: П.З. ім.Леніна. На звороті титулу: дозвіл на випуск у світ неодмінного секретаря АН акад. О.Корчака-Чепурківського. Київ. окрліт. №3070.27. Зам. №997. Тираж - 1000 прим. Обсяг - 128 с.

Редколегія: В.Козловський, С.Постернак, М.Сагарда.

Номер відкривається матеріалом голови редколегії, директора ВБУ С.Постернака «Бібліографія на Україні».

З великою теоретичною статтю виступає М.Ясинський, акцентуючи увагу на «Головних моментах з історії бібліографії», визначаючи основні етапи організації цієї галузі в республіці. Він подає дуже цінний список (орієнтовний) бібліографічних покажчиків: а) бібліографію бібліографії та біобібліографію покажчиків видань українською мовою загального характеру; б) покажчик видань українською мовою спеціального характеру; в) покажчик видань, що змістом торкаються цілої України; г) краєзнавчу бібліографію; д) індивідуальну бібліографію.

У номері надруковано «Положення про Бібліографічну комісію при Українській Академії наук», «Резолюцію Першого пленуму Бібліографічної комісії Української Академії наук», план її та Президії; анкети для первісного генерального обліку бібліографічної роботи й про неї.

«Основні проблеми українського бібліографічного репертуару» висвітлює М.Сагарда в однойменній статті.

Свою точку зору в науковій статті «Обсяг та план українського біблі-

ографічного репертуару XVI-XVIII вв.» викладає С.Маслов. «Межі етнографічної території українського народу» - тема наукової статті Ф.Максименка, що супроводжується цінним списком літератури з досліджуваного питання.

Д.Балика («Про рекомендаційну бібліографію») роздумує над її проблемою, місцем у системі бібліографічного знання, її значення, характеризує сучасний стан і окреслює перспективи (наукова стаття).

С.Рубінштейн наголошує на необхідності утворення одного «Бібліографічного вісника наукової літератури УСРР»: «Цей орган повинен охоплювати так книжковий, як і статейний матеріал, давати заголовки кожної праці мовою першотвору й у перекладі одною з найважливіших європейських мов (німецька, англійська або французька). Бажані, крім заголовка, короткі реферати або автореферати (наукова стаття «Організація спеціальної наукової бібліографії в УСРР»).

Резюме номера - німецькою мовою. Автори: Д.Балика, Ф.Максименко, С.Маслов, С.Рубінштейн, М.Сагарда, М.Ясинський.

«Журнал бібліотекознавства та бібліографії» (1927-1930)

Початок видання нового для ВБУ періодичного друкованого видання «Журналу бібліотекознавства та бібліографії» є підтвердженням того, що Бібліотека усвідомлювала своє значення як центру наукової думки в конкретній галузі й спрямовувала всі творчі зусилля на підвищення свого іміджу, сконцентрувавши в колективі установи найзначніші дослідницькі сили.

«ЖББ» у житті ВБУ - це один з найцікавіших етапів розвитку установи як наукового закладу академічного типу. Ще працювали в Бібліотеці й не були репресовані видатні українські вчені. Майже не відчувалося ідеологічного пресингу або його вдавалося уникати, оскільки дослідники займалися тільки науковими, фаховими проблемами, заради них жили й потерпали від різних труднощів, зокрема матеріальних. Ця відданість науці дала можливість створити по-своєму унікальний ча-

сопис, який не тільки відбиває тодішні процеси в бібліотечній галузі, динаміку її становлення, специфіку саме українського масштабу, не тільки є пам'яткою українського бібліотекознавства, а слугує й сьогодні ґрунтовним науковим матеріалом. У багатьох випадках статті, надруковані в «ЖББ», є класичними. Цей журнал - ще один документ епохи, уособлений образ Бібліотеки, бібліотечної справи певного історичного періоду, в даному разі - періоду початку комуністичних репресій та їх подальшого розгортання заслуговує на глибоке, всебічне дослідження, тим більше, що навіть в «Истории Центральной научной библиотеки» (Київ: Наукова думка, 1979), крім фото та обкладинки часопису й назви немає жодної статті про нього, між іншим, як і про всю періодичну пресу Бібліотеки. Це пояснюється тим, що більшість і членів редколегії, і авторів була репресована, а сам суто теоретичний журнал не відповідав партійним канонам (приміром, «Красному библиотечарю», що виходив у Росії).

№1, 1927 р. Зміст та назва журналу (друга сторінка титульного аркуша) німецькою мовою. Адреса бібліотеки: бул. Шевченка, 14. Дозволяється випустити в світ. За неодмінного секретаря АН - акад. О. Корчак-Чепурківський. 10-та друкарня «Трансдрук» ім. Леніна. Тираж - 1000 прим. Зам. №1400-27. Формат не вказано. Зміст на третій сторінці обкладинки. На четвертій - перелік видань ВБУ. Рецензії на головні статті - німецькою мовою (с. 165-168). Редколегія: В. Козловський, С. Постернак, М. Сагарда. Обсяг - 168 с.

Передмова, підписана І.ХІІ.1927 р. головою редколегії, директором ВБУ С. Постернаком, який сподівався, що «революція розіб'є «товсті мури народної темряви», спричинить потяг широких верств робітників і селян до освіти, до науки, а це сприятиме розв'язанню проблем організації бібліотечної та бібліографічної справи».

Постернак зважає на те, що, на відміну від масових бібліотек, наукові повстали стихійно, не мали єдиного об'єднувального центру, відпо-

відної літератури. Він сподівався, що революція швидко й легко зламає консервативні погляди в суспільстві щодо бібліотек. Насправді ж процес цей виявився таким, що роками гальмувався, а його зрушення не цікавили в суспільстві майже нікого, крім науковців, головним чином істориків, та провідних спеціалістів, фахівців старої дореволюційної школи. Власне, радянське суспільство, а тим більше широка громадськість і не були готові до розвитку книгознавчих та бібліотечних напрямів науки. Справу розвитку цих дисциплін взяла на себе невеличка горстка української інтелігенції, яка ще встигла одержати повноцінну освіту в царських гімназіях та університетах.

Друкований фаховий журнал, солідним тиражем, планувався як колективне видання кількох наукових бібліотек на пайових засадах. ВБУ здійснила організаційну роботу, розробила проект, розпочала підготовку першого номера, але на перешкоді, як підкреслював і Постернак, встали «непередбачені обставини». Вони переслідували весь шлях бібліотечної та книгознавчої галузі в Україні.

На жаль, ідея пайових внесків для випуску колективного видання була мертвонародженою. І сьогодні, коли бібліотеки в Україні ледь живіють, нею теж не можна скористатися.

Щоб не губити науку, справу ВБУ в ті часи дійшла єдино вірного рішення (як і через багато років при фундації «Бібліотечного вісника» в 1993 р.) - видавати журнал власними силами й власним коштом. Причому засновники «ЖББ» наївно сподівалися на його тривале, успішне функціонування.

Рубрики: «Хроніка» і «Бібліографія». Спеціальних рубрик нема. (Втім, науковий журнал може й не мати поділу на фахові рубрики). За концепцією і змістом «ЖББ» - видання суто наукове, що ще раз засвідчило могутній науковий і творчий потенціал ВБУ, її винятково важливу й визначальну роль і місце в розвитку бібліотечних наук. У ній, власне, сконцентрувався основний потенціал науко-

вих сил України даного напрямку.

Номер цілеспрямовано присвячений питанням бібліографії. Вони широко й глибоко висвітлені в наукових статтях: М. Сагарди «Організація бібліографії на Україні» та «Бібліографія бібліографічних покажчиків за 1926 рік»; у науковому огляді М. Ясинського «Бібліографічна робота на Радянській Україні в 1926 році». У рубриці «Хроніка» - замітка М. Сагарди «Бібліографія на службі Західно-Європейського імперіалізму».

У рубриці «Бібліографія» - «Рецензії й покажчики літератури з бібліотекознавства та бібліографії».

Наступний великий блок - проблеми каталогів. Тут «Спільні каталоги» В. Козловського, його ж в рубриці «Хроніка» повідомлення про «Перший пленум каталографічної комісії»; М. Хохла «До питання про зведені каталоги в спеціальних наукових бібліотеках». Доволі значне місце відведене і загальним проблемам бібліотечного руху.

Автори: Д. Балака (2 статті), Г. Біла, Л. Гельфанд, О. Карпінська, В. Козловський (2 статті), В. Маяковський, М. Сагарда, М. Хохол, М. Ясинський.

Наукових статей - 10.

№2, 1928 р. Тираж - 1000. Друкарня, формат не змінився. Обсяг - 152 с. Титул повторюється. Випущено з дозволу неодмінного секретаря АН акад. А. Кримського. Редколегія та сама. Видавництво не вказане. Спеціальних рубрик нема.

Перший блок - каталоги: наукові статті - В. Козловського «Спільні каталоги» (с. 35-50) та Б. О. Боровича «Ще за предметовий каталог» (с. 50-61); О. К. Кисіля - «Питання про рубрикацію в предметовому каталозі» (с. 61-66).

У рубриці «Хроніка» такі повідомлення: М. Ф. Оксіюк «Зведений каталог нової чужоземної періодики в бібліотеках м. Києва»; Д. Фонарев «Зведений каталог періодики м. Одеси з медицини та суміжних з нею наукових галузей».

Другий блок: С. П. Шестериков «Бібліографічний і жак»; Ст. Постернак «До дискусії про український бібліографічний репертуар (наукова стаття); у рубриці «Хроніка» -

М.М.Іванченка «VI Міжнародна бібліографічна конференція»; його ж «Науково-дослідча комісія бібліотекознавства та бібліографії ВБУ»; М.Сагарди «В бібліографічній комісії ВУАН»; у рубриці «Бібліографія» - «Рецензії та покажчики літератури з бібліотекознавства та бібліографії».

Загальні бібліотекознавчі аспекти: Вс.Козловський «Бібліотекознавство в УСРР за період 1917-1927 років (науковий огляд, с.3-15); І.С.Вугман «Книга та бібліотека в старому та новому Китаї» (с.75-87), науковий огляд; у рубриці «Хроніка» - Д.Балика «Конференція для раціоналізації бібліотечної справи в РСФРР»; Н.В.Піскорська «Бібліотечні курси ВБУ в 1927-1928 році»; В.І. «3 життя закордонних бібліотек»; віяння часу - Е.Ніринська «Кабінет марксизму-ленінізму Одеської державної публічної бібліотеки».

Уперше звернення до книгознавчого обсягу: М.Сагарди «Обсяг поняття періодика» (с.15-35), спеціальна наукова стаття; Д.Балика «Бібліологічна педагогіка» (95-108).

Автори: Д.Балика(2), Б.Борович, І.С.Вугман, М.Іванченко, В.Козловський(2), О.Кисіль, Е.Ніринська, М.Оксіюк, С.Постернак, Н.Піскорська, М.Сагарди(2), Д.Фонарев, С.Шестериков, В.І.

Наукових статей - 9.

№3, 1929 р. Оригінальна обкладинка. Прізвище художника-розробника не вказано, не вдалося його встановити і в Архіві НБУВ. На звороті обкладинки - назва журналу німецькою мовою. На звороті титулу дозвіл на випуск у світ неодмінного секретаря Всеукраїнської Академії наук акад. О.Корчака-Чепурківського. «Трест «Київ-Друк», 8-ма друкарня, вул. Л.Толстого, №5. Видавництво не вказано.

Позначка: Київський окрліт 230. Тираж: 1000 прим. Обсяг: 152 с.

Бібліографічний опис цього видання вміщено в «Літопису українського друку», «Картковому репертуарі» та інших покажчиках Української книжкової палати.

Редколегія: М.Іванченко, В.Козловський, С.Постернак, М.Сагарди.

Резюме статей - німецькою мовою. Спеціальних рубрик нема.

Перший блок: каталоги. Наукові статті М.Сагарди «Основні питання зведеного каталога часописів у бібліотеках України» (с.43-55) та В.Козловського «Десяткова система і книжкові палати» (с.34-43); прикладна стаття Б.Боровича «Московські рубрики предметового каталога» (с.62-68); у рубриці «Хроніка» С.Л.Рубінштейна «Зведений каталог чужомовної наукової періодики, що знаходиться в бібліотеках м.Одеси»; Л.Берман, М.Винник уперше розглядають на сторінках журналу питання «Про зведений каталог музичної літератури одеських бібліотек».

Другий блок: М.І.Ясинський «Бібліографія на Радянській Україні в 1927 р.» (науковий огляд) і його ж «Бібліографія бібліографічних покажчиків за 1927 р.» (с.71-83); у рубриці «Бібліографія» - «Рецензії й покажчики літератури з бібліотекознавства та бібліографії».

Третій блок: загальні питання бібліотекознавства. А.Ю.Вияснівський «Матеріали до конституціонально-психологічного вивчення читачів» (с.5-34); С.Я.Боровий «Архівні методи в бібліотечній роботі» (с.55-62); В.Ф.Іваницький «До питання про підготування робітників наукових бібліотек» (с.68-71); у рубриці «Хроніка» - М.М.Іванченко «Всеукраїнська бібліотека України при ВУАН за 1927/1928 р. - Українська книжкова палата»; Ф.Л. «Харківська науково-педагогічна бібліотека»; Б.Комаров «Українська державна бібліотека ім.Т.Шевченка в Одесі» (УДБ) за останні роки (1925-1928); М.І.Сагарди «Систематичне забезпечення Німеччини закордонною журнальною літературою»; В.І. «3 життя закордонних бібліотек».

Автори: Л.Берман, С.Боровий, Б.Борович, М.Винник, А.Вияснівський, В.Іваницький, М.Іванченко, В.Козловський, Б.Комаров, М.Сагарди, С.Рубінштейн, М.Ясинський, В.І., Ф.Л.

Наукових статей - 8.

№4, 1930 р. Обкладинка незмінна. Фактура - твердий папір сірого кольору. На звороті авантиулу: німецькою мовою назва часопису і видавець. На звороті титулу повідомлення щодо бібліографічного опису. Дозвіл до друку акад.

О.Корчака-Чепурківського. Трест «Київ-Друк», 2 друкарня, вул.Воровського, №42. Київ. Окрліт. №232. Формат - 7/8 1/16 арк. (вперше). Тираж не вказано. Обсяг: 138 с.

Редакційна колегія: В.Іваницький, М.Іванченко, В.Козловський, М.Сагарди.

Перший блок: каталоги. У рубриці «Хроніка» повідомлення В.К. «Каталографічна підкомісія бібліографічної комісії ВУАН».

Другий блок: бібліографія. М.Ясинський «Бібліографія на Радянській Україні в 1928 р.» (с.35-45), науковий огляд, його ж «Бібліографія бібліографії покажчиків за 1928 р.» (с.45-59); І.Премислер «До методології бібліографії газет 1917-1923 рр.» (с.59-62); І.Форстіус «Нове видання Index Bibliographicus» (с.62-65); у рубриці «Хроніка» - повідомлення Г.К.Дермана, М.Сагарди, М.М.Іванченка. У рубриці «Бібліографія» - «Рецензії й покажчики літератури з бібліотекознавства та бібліографії».

Третій блок: загальні проблеми бібліотечної справи, в тому числі із життя закордонних бібліотек.

Автори: П.Абрамович, Я.Берман, Ол.Барнеке, Б.Борович, Г.Дерман, М.Іванченко, І.К.С., І.Премислер, М.Сагарди, Є.Стебельський, І.Форстіус, М.Ясинський

Наукових статей -9.

Отже, найактивнішими авторами журналу, які, власне, визначили його стратегію, були члени редколегії, а концепція наукових статей та оглядів відбивали магістральну наукову політику ВБУ.

«Журнал бібліотекознавства та бібліографії» як видавничий орган Бібліотеки, потребував урізноманітнення та розширення тематики, що і спостерігається, починаючи з 1929 р. Однак часопис робився силами працівників Бібліотеки, які не були звільнені для його випуску від своїх основних обов'язків і це унеможливило збільшення кількості його номерів.

Однак проблемами бібліографознавства інтенсивно займався й УНІК, щедро відбиваючи цю проблематику на сторінках свого періодичного друкованого органу «Бібліологічні вісті», особливо в

1928-1930 рр. Утім, хоча зіставлення подання проблематики в цих двох виданнях є темою окремого дослідження, підкреслимо, що, свого роду, творче змагання між УНІК і ВБУ щодо пріоритету в бібліографічній справі було її прогресивним рушієм, стимулювало до нових розвідок і сприяло динаміці процесу.

Журнал Бібліотеки Академії наук УРСР (1946-1947)

№1, 1946 р. Видавець: Академія наук УРСР. Бібліотека. Орган дирекції, парткому та місцевому. На обкладинці (тверда) приклеєне фото будинку Бібліотеки по вул. Володимирській, 62. Текст титулу - різними прописними шрифтами. Машинопис. Зміст подано в кінці випуску. Редколегія: Ю.О.Меженко (відповідальний редактор), Н.С.Венгржановська, А.М.Гімельфарб, Г.М.Плеський, Я.Н.Прайсман, Д.П.Тацька. Тираж: 40 прим. Обсяг - 90 с. Підписано до друку 7.У.1946 р. Дозвіл облліту № БПО 7407. Шклограф Академії наук УРСР. Формат: 60x90 1/8. Безплатно. Спеціальних фахових рубрик нема.

Вступна стаття «Від редакції» одразу вводить нас в атмосферу перших повоєнних років. У матеріалі зазначається, що завдання, поставлені сталінським законом «про четверту п'ятирічку перед робітниками науки і культури безпосередньо стосуються до бібліотек і бібліотечних робітників, а тим самим, насамперед, й до Бібліотеки АН УРСР».

Установа почала відроджуватися після суворих подій і випробувань, порушуючи коло професійних питань. Причому, що дуже важливо, редколегія одразу бере глибокий пласт фахових аспектів, заявляє про себе як про видання спеціальне, наукове.

У той час БАН була однією з чотирьох найбільших бібліотек СРСР, фонд якої, з урахуванням воєнних втрат і пограбувань, становив приблизно п'ять млн. од.зб.

Видавці журналу, хоча Київ ще стояв у руїнах, були не просто надзвичайними оптимістами, в них кипіла енергія, їх творчий потенціал, незважаючи на півголодне існування, був спрямований на відроджен-

ня в республіці книгознавства. БАН розглядала своє видання як «Орган громадськості Бібліотеки», котрий планувалося видавати незначним тиражем - чотири числа на рік.

Д.П.Тацька в статті «Перші наслідки відбудовчої роботи Бібліотеки АН УРСР» подає цікаву таблицю динаміки зростання фондів Бібліотеки за 1919-1941 рр. У повоєнний період внутрішній обмін провадився з понад 500 установами, міжнародний - з 1700. Штат установи становив 350 співробітників. Дедалі активізувалася науково-бібліографічна діяльність.

Про інтенсивність життя Бібліотеки свідчить той факт, що Кабінет бібліотекознавства випустив бюлетень статей-перекладів з іноземної преси, відділ міжнародного обміну періодично видавав бюлетені про одержану літературу, чого ми, на жаль, не можемо здійснювати й нині.

У матеріалі згадується про працю «Бібліографічний покажчик бібліотекознавства», весь тираж якого загинув у Львові, у друкарні в перші дні війни. Бібліотека встигла одержати лише сигнальний примірник.

За даними Тацької, окупанти вивезли з книгосховища БАН 705 тис. найціннішої літератури, старовинні годинники з інкрустаціями, статуї, вази, портрети, килими, друкарські машинки та ін.

Відображено картину напруженого та складного життя Бібліотеки тих років: очищення приміщень від скла та бруду, встановлення шибок, ремонт даху, а разом з тим - відновлення роботи відділів.

Було створено відповідні умови для роботи читачів, відновлено видачу книг на абонементі та на міжбібліотечному абонементі, щодня в залах обслуговувалося понад 600 читачів (А.А.Торштейн, прикладна стаття «Відділ обслуговування читачів перед новими завданнями»).

За О.С.Ровнер, у бібліографічному відділі Бібліотеки було зібрано приблизно 30 тис. назв основних бібліографічних покажчиків.

Інформація М.С.Козлова «Підсумки господарчого року» відбиває матеріальне становище бібліо-

теки. Нині чомусь стало не прийнятним писати про гострі проблеми, пов'язані з ремонтом, реставрацією будівель, приміщень, зі склянням вікон, розташуванням фондів, зведенням нових бібліотечних споруд, телефонізацією та іншими повсякденними аспектами, без яких не може існувати складний бібліотечний організм.

У повоєнні роки, за постановою Президії АН УРСР, як повідомляє Г.М.Плеський, при БАН «утворюється керівництво мережею бібліотек системи АН УРСР», розкриваються покладені на неї завдання.

О.З.Бродовська вже звертається до питання колективного автора, що й нині гостро обговорюється бібліотекознавцями (БАН почала застосовувати колективного автора, каталогізуючи свої фонди в 1936 р.).

К.К.Дзюбенко підкреслює, що до 1941 р. БАН «мала зведений каталог іноземної періодики за 20 сторіччя. В цьому каталозі були матеріали на 14 мовах, 150 наукових та спеціальних бібліотек м.Києва». На базі цього апарату Бібліотека надавала щороку тисячі усних і письмових довідок.

Після наукових матеріалів подається стаття практично-прикладного характеру «Про роботу з малотиражними виданнями» (автор - Н.М.Бауер). За нею ідуть рубрики: «Бібліографічні видання, підготовлені до друку», «Критика і бібліографія», «Наша хроніка».

У побудові, тематиці часопису відчується спроба Ю.Меженка відродити традиції та спрямованість колись керованих ним «Бібліологічних вістей». Утім, перший номер - це тільки намітки серйозного видання.

Цікаві ознаки епохи, що віддзеркалює «Хроніка»: дев'ять працівників БАН було відзначено за участь у роботі під час Великої Вітчизняної війни високою урядовою нагородою - медаллю «За трудову доблесть». Це - Ю.О.Меженко, Д.П.Тацька, А.А.Торштейн, А.Г.Адаменко, М.С.Козлов, Е.М.Данченко, О.О.Коваленко, О.Й.Харкова, Н.М.Бауер.

З «Хроніки» читач дізнається про нараду заввідділами й кабінетами, присвячену п'ятирічному плану

наукової бібліографічної роботи БАН, про нараду в грудні 1945 р. зі «Створення бібліографії української книги за період 1798-1916 рр.», де, зокрема, з доповідями виступили Ю.Меженко, Ф.Максименко, Я.Дашкевич, Т.Марковська, О.Ровнер, В.Лутковський, Т.Волобуєва.

Почав (з 18.X.45 р.) працювати семінар для керівного складу й співробітників Бібліотеки. Розгортається культурно-освітня робота установи, зокрема відбуваються концерти, виставки. Завершено підготовку до друку першого «Наукового збірника» (15 авт.арк.), де вміщено близько 30 статей та рецензій: Ю.Меженко, М.Суслопарова, Я.Дашкевича, Б.Бутника-Сіверського, Д.Тацької, К.Розенберга, О.Бурби, Ф.Максименка, І.Крип'якевича, С.Маслова, П.Попова, І.Маранца.

Автори: Я.Р.Дашкевич, Н.М.Бауер, О.З.Бродська, М.В.Булавицька, М.С.Возняк, А.М.Гімельфарб, К.К.Дзюбенко, К.Є.Коваленко, М.С.Козлов, С.І.Маслов, Ю.О.Меженко, Г.М.Плеский, Я.Н.Прайсман, Г.А.Пуліян, О.С.Ровнер, К.А.Розенберг, А.Й.Ряппо, Д.П.Тацька, А.А.Торштейн, Н.М.Шеліхова, Т.В.Шеффер та ін.

№2, 1946 р. Машинопис. Формат незмінний: 60x90 1/8. Тверда обкладинка. Фото наклеєне. На знімку - один із залів Бібліотеки в період роботи. Ті ж вихідні дані, що і в першому номері. Шклограф АН УРСР. Тираж - 40 прим. Редколегія: Ю.Меженко (відп. редактор), Н.С.Венгржановська, А.М.Гімельфарб, Г.М.Плеский, Н.Н.Прайсман, Д.П.Тацька. Зміст розміщено в кінці номера.

У цьому числі надруковано практично-прикладні статті. Намічається тенденція залучити до співпраці представників інших бібліотек, висвітлювати й їхню діяльність. Тобто, Меженко, вже з другого номера, бере орієнтацію на видання журналу республіканського значення.

У редагуванні текстів відчується його рука, його стиль, звороти мови, авторська манера. І вступ від редакції, безперечно, написаний ним самим. Він сподівався, як і колись у «Бібліологічних вістях», на регулярний вихід журналу та активну співу-

часть у ньому наукових бібліотек УРСР.

У номері надруковано: доповідь Меженка на Президії АН 21 червня 1946 р. «Про стан мережі бібліотек наукових установ Академії наук УРСР»; витяг з протоколу №10 засідання Президії АН УРСР від 21 червня 1946 р.; О.С.Кур'ян «Обмін науковими виданнями з закордоном»; О.С.Сно та В.Т.Сябрян «Підсумки роботи по відбудові бібліотеки Інституту геологічних наук АН УРСР»; Г.М.Плеский «Про допомогу Бібліотеки дисертантам»; Н.Г.Козель «Газетний відділ Бібліотеки АН УРСР»; А.Пуліян «Кабінет технічної інформації Бібліотеки АН УРСР»; Я.Н.Прайсман «До питання про підготовку бібліотечних кадрів»; М.В.Рапопорт «До 115 роковин Одеської державної наукової бібліотеки ім.О.М.Горького»; В.В.Топачевська, В.К.Магіровський «Мережа наукових медичних бібліотек Міністерства охорони здоров'я УРСР»; Н.С.Венгржановська «Бібліотека Київського державного університету Т.Г.Шевченка»; Р.Б.Гуревич «Відбудова систематичного каталогу в Харківській державній бібліотеці імені Короленка», рецензія Г.М.Плеского на книгу: Григорьев Ю.В. Организация библиотечных фондов. Конспект курса. - М., 1946; Г.А.Пуліяна - на книгу Є.Шамуріна.

Автори: Н.Венгржановська, Р.Гуревич, Н.Козель, О.Кур'ян, В.Магіровський, Ю.Меженко, О.С.Сно, Г.Плеский, Г.Пуліян, М.Рапопорт, В.Сябрян, В.Топачевська.

№1 (3), 1947 р. Машинопис. Вихідні дані на твердій обкладинці ті ж, що і в попередніх номерах. Фотознімок наклеєно. На ньому фрагмент з експозиції книжкової виставки, де гігантськими літерами написані прізвища вождів російського пролетаріату. Тираж - 40 прим. Шклограф. Безплатно.

Редколегія: Ю.О.Меженко, Н.С.Венгржановська, А.М.Гімельфарб, Г.М.Плеский, Я.Н.Прайсман, Д.П.Тацька.

Спеціальних тематичних рубрик нема. Виділено рубрики: «Критика і бібліографія» та «Хроніка» (замість «Наша хроніка»).

Перший блок, за винятком статті

Я.Р.Дашкевича «Архів Івана Франка», належить до практично-прикладних статей. З'являються нові автори.

Стаття Д.П.Тацької «Наші чергові завдання» захаращена дешевою ідеологічною атрибутикою. Однак авторка подає цікаві кількісні показники діяльності Бібліотеки з ділянок комплектування, каталогізації, наукової роботи, підвищення кваліфікації її співробітників, керівництва мережею бібліотек наукових установ АН УРСР, обслуговування читачів.

На 1 січня 1947 р. Бібліотека мала: літератури основного фонду - 289524 прим., заінвентаризованої літератури - 34359, для обміну - 7896.

Після аналітичної статті Тацької слідує без переходу до нової рубрики повідомлення С.А.Комського «Нарада наукових бібліотек УРСР» (3-5 березня 1947 р.), яке доцільніше було б помістити в рубрику «Хроніка».

Недостатню забезпеченість керівництва науковою роботою, відсутність контролю над виконанням тематичного плану, відсутність обміну досвідом між бібліотеками, обміну інструкціями, планами наукової та бібліографічної роботи Комський пояснює тим, що все це не відповідає тим «основним завданням, які поставлені перед науковими бібліотеками рішеннями ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про ідеологічну роботу». Тобто, не наукова вартість, а ідеологія визначальний лакмус діяльності Бібліотеки.

Стаття А.М.Гімельфарба «До питання про підготовку наукових кадрів Бібліотеки АН УРСР» ніби й ставить питання життя, але теж з огляду на завдання сталінської п'ятирічки.

Ще більше підсилює істотну заідеологізованість номеру (він ніби створювався не для того, щоб висвітлювати й вирішувати нагальні проблеми, а щоб продемонструвати вірність режиму) матеріал «Партійно-політична освіта в Бібліотеці АН УРСР» (автор - А.А.Торштейн) та «Кабінет марксизму-ленінізму Бібліотеки АН УРСР» (автори - Е.М.Данченко, Р.А.Берлян).

До суто практичних і важливих

для установи аспектів звертаються О.С.Ровнер у «Роботі пункту прийому читачівських вимог», Г.М.Плеський в аналітичній статті «Міжбібліотечний абонемент Бібліотеки Академії наук УРСР», Я.Н.Прайсман у «Мікрокнизі» (розповідає про позитивні зміни, що дає в роботі бібліотек запровадження мікрофільмів), Т.М.Марковська - до застосування довідкових карток в алфавітних каталогах великих бібліотек, С.Л.Чернецова - до досвіду роботи БАН з опрацювання серійних видань.

Після блоку прикладних статей подано наукову статтю Я.Р.Дашкевича «Архів Івана Франка».

У «Хроніці» повідомлення Т.Волобуєвої про видання докладної бібліографії наукових праць О.О.Богомольця; В.Долгова - про підготовку бібліографії основної літератури з питань буровугільної промисловості УРСР; далі йдеться про поновлення роботи відділів Бібліотеки, зокрема стародруків та рукописів.

Підбірку матеріалів завершує «Тимчасове положення про керівництво мережею бібліотек наукових установ Академії наук УРСР», затверджене директором БАН Ю.Меженком.

Авторський колектив тільки-но починав складатися. Ще, власне, не було чіткої концепції видання, що перебувало в процесі становлення, але вже то був останній номер «Журналу БАН». І припинив він своє існування не через брак коштів, а з тієї причини, що Меженко змушений був вдатися до своєї другої еміграції з України, в Ленінград. Його від'їзд, власне, переламний період не тільки для самої Бібліотеки, а й для всього українського бібліотекознавства, яке сягнуло високого розвитку в 20-30 роках і яке так мріяв і прагнув відродити Юрій Олексійович і яке, безперечно, не могло розвиватися без своєї професійної республіканської українською мовою преси. Припинення видання негативно позначилося на наукових процесах у бібліотечній галузі в Україні, хоча в цій ділянці й працювали талановиті, обдаровані дослідники. І тільки майже через 50 років уже за часів незалежності України, Бібліотека змогла відновити свою

періодичну фахову наукову пресу в особі науково-теоретичного журналу «Бібліотечний вісник».

«Бібліотечний вісник» (заснований 1993 р.)

Науково-теоретичний і практичний журнал «Бібліотечний вісник» засновано в 1993 р. Перереєстровано. Виданню присвоєно реєстраційний номер 74049 і включено в каталог друкованих видань України з 1993 р., які розповсюджуються Укрпоштою по всій державі. Спочатку видано тимчасове, а потім і постійне свідоцтво про державну реєстрацію. Видавець - НБУВ та НАН України. Формат 60x84 1/8. Обсяг - 52 друк. арк.

Головний редактор журналу - акад. НАН України, проф., Засл. діяч науки і техніки О.С.Онищенко. Робоча редколегія журналу, тобто наукові експерти, - к.пед.н. В.Попроцька, к.і.н. Н.Солонська (заступники головного редактора), акад. НАН України, проф. Я.Ісаєвич, д.і.н., проф. Л.Дубровіна, к.т.н. Л.Костенко, д.і.н., проф. В.Омельчук, к.і.н. А.Бровкін, к.пед.н. Т.Павлуша. Рецензенти: к.філос.н. П.Голобуцький, к.і.н. Н.Стрішенець, к.і.н. Г.Ковальчук, к.і.н. І.Антоненко, Л.Беляєва. Візцем дуже суворого, але справедливого експерта був д.і.н. Іван Гаврилович Шовкопляс.

Журнал розпочав свою діяльність в умовах, коли по суті припинилося централізоване виділення коштів на папір і видавничі послуги. Але вижити й вистояти виданню дали можливість три гранти, одержані Н.Солонською від Міжнародного фонду «Відродження» та допомога Американського дому в Києві.

Організатори журналу розробили гнучкий банк рубрик, який за п'ять років удосконалювався, поповнювався, змінювався, відповідно до потреб бібліотекознавчої та книгознавчої науки. До речі, пакет книгознавчих рубрик зовсім не був закладений в початкову програму часопису. Книгознавчі рубрики з'явилися лише на третьому році існування видання і були зумовлені необхідністю висвітлення доробку науковців НБУВ та України в книгознавчій галузі.

Переважає більшість статей, надрукованих у перших числах часопису хибувала на багатослів'я, за яким не було конкретної наукової думки, позиції чи пропозиції, дослідницького пошуку, власного, оригінального бачення проблеми, що було об'єктивним і печальним відголоском колишньої ідеологічної системи.

Якщо в масовій періодичній пресі облік видання формує творчий склад журналістів і саме цей фактор відбивається на якості газет і журналів, то в науковій пресі - це рівень розвитку даної галузі, інтелектуальний і науковий імідж її творців, яким або є що сказати або нема. Творчий доробок ученого спроектований у його публікаціях.

Аналіз динаміки рубрик часопису за п'ять років дає уявлення про розвиток вітчизняного бібліотекознавства, темпи бібліотечного руху, його природу, тенденції.

Сьогодні спрямоване на інформатизацію і тому найактивніша рубрика «Документальні комунікації та інформаційні технології» (17 протягом 5 років), де своєю ґрунтовністю та концептуальністю вирізняються публікації С.Кулешова, І.Антоненко, Г.Швецової-Водки. Неординарні матеріали публікуються в рубриці «Історія бібліотек України» (14), далі за рейтингом - «Фонди бібліотек», «Краєзнавча робота бібліотек», «Збереження фондів», «Бібліотечна освіта».

Немає, на превеликий жаль, статей з питань обслуговування читачів, бібліотечної статистики. Лише два матеріали надруковано з психології читачівства, кілька з методології бібліотекознавства, що свідчить і про обмаль фахівців у цій галузі.

З обсягу бібліографії з'явилося три серйозні публікації. Одна з них основоположна праця д.і.н., проф. В.Омельчука, взята фахівцями до уваги при подальших розробках теми.

Книгознавча галузь у журналі висвітлюється активніше, ніж бібліотекознавча, але з перевагою історичного спрямування.

Спочатку коло науковців, авторів журналу було доволі обмеженим. Нині можна говорити про міцний

авторський колектив «Бібліотечного вісника», навколо нього об'єдналися найкращі наукові та творчі сили практиків України. Це - представники не тільки НБУВ, а й інших наукових та бібліотечних установ України: Інститут історії України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Український державний науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, Київський державний університет культури та мистецтв, Рівненський державний інститут культури, Державна медична бібліотека, наукові бібліотеки Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Харківської ім. В. Короленка, національних університетів «Київський політехнічний інститут» та «Кієво-Могилянська академія» та ін.

Нині можна говорити про відновлення школи українського книгознавства, яка в 20-30-х роках існувала в особах таких відомих учених, як Д. Балака, Г. Житецький, С. Маслов, П. Попов, М. Сагарда, В. Ігнатієнко, М. Ясинський та ін. Традиції тих років продовжуються і розвиваються на новій інтелектуальній базі, що відбивається в «Бібліотечному віснику». Але хотілося би бачити в ньому більше проблемних публікацій із сучасного стану бібліотечної справи, бібліотекознавства, бібліографії, книгознавства.

«Бібліотечний вісник» випускає додаткову видавничу продукцію, перетворився на видавництво при бібліотеці, що теж є виявом доброї традиції, притаманної всім великим бібліотекам світу.

За п'ять років редакцією «Бібліотечного вісника» видано три випуски матеріалів міжнародних конференцій (загальним обсягом 800 стор.), монографію Слободяника «Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій» (270 стор., 60x84 1/16), довідник «Бібліотеки Національної Академії наук України», біо-бібліографічний покажчик «Іван Шовкопляс», матеріали до біо-бі-

бліографії «Гетьман Павло Скоропадський», «Информационный бюллетень рабочего совещания директоров научных библиотек и информационных центров академий наук - членов Международной ассоциации академий наук и академий наук стран Балтии», «Забезпечення фізичного збереження документних фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського», збірник наукових праць «Перші книгознавчі читання» (146 стор.), монографія Н.В. Стрішенець «Бібліографічна спадщина Юрія Меженка» (142 стор.), «Організація роботи бібліотеки науково-дослідної установи НАН України» (вип. I), Д. Антоновича «Київ», Я. Хіміч «Бібліотечна психологічна служба», «Санітарно-гігієнічна обробка документів, каталогів та засобів їх зберігання в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського» (укладач Г. Новікова), «Формат подання бібліографічного запису», «Протокол ради директорів наукових бібліотек - членів МААН», «Джерела українознавства». Вип. 2. Бібліографія бібліографічних посібників українських періодичних видань (130 с.).

Для поліпшення роботи редакцією журналу розіслано близько 500 листів у бібліотеки з пропозицією співпрацювати з журналом.

Усього за п'ять років вийшло 24 випуски. З них - чотири спарених. Оцінкою праці нашого видання є включення його ВАКом у реєстр обов'язкових видань, де мають друкуватися пошукувачі наукових звань зі спеціальностей - історія, педагогіка, мовознавство.

З метою поліпшення видання на наступний рік передбачається перспективне замовлення статей, випуск тематичних випусків (приміром, так було здійснено №5, 1997 р., присвячений Міжнародній конференції з проблем каталогів наукових бібліотек), пошук тем і авторів на стижах наукових дисциплін: термінологія - бібліотекознавство (бібліотекознавство - мовознавство), історія бібліотек (загальна історія), реставрація (залучення інших центрів, крім НБУВ, інститутів паперу та ін.), подача розширеної інформації про конференції (реалізовано в №6,

1997), огляд захисту дисертацій, запровадити бібліографію книжкових виставок, що власштовує культурно-просвітницький центр НБУВ, розв'язати проблему з оглядом іноземної фахової преси, друкувати річні звіти Бібліотеки, продовжити друкування наукових портретів, замовляти критично-аналітичні огляди наукової літератури в галузі бібліографії, бібліотекознавства, нових технологій у бібліотечній діяльності. В 1998 р. запроваджені нові рубрики «Бібліотека в історичній перспективі»; «Інформатизація суспільства».

Усього опубліковано 441 позицію матеріалів різних жанрів. 139 публікацій здійснено співробітниками НБУВ.

Авторами 69 публікацій виступили особи з ученим ступенем (авторами деяких матеріалів є дві або три особи).